

Дејана Прњат

Академија уметности - Униферзитет Алфа, Београд
prnjat@akademijaumetnosti.edu.rs

Културолошки аспекти политика земаља Европске уније према имигрантима: изазов актуелне мигрантске кризе

Кроз историју човечанства, као резултат миграција, различите културе долазиле су у контакт и утицале једна на другу, са различитим исходима. У последње време, као последица све чешћих оружаних сукоба у свету, значајно се повећао прилив миграната у Европу. Чак и земље Европске уније које су традиционално сматране емигрантским, као што је то, на пример, случај са Италијом, постају имигрантске. Новонастала ситуација утицала је на промену ставова многих влада земаља у које су мигранти пристигли, па док неке још увек дају предност мултикултурализму, све је већи број оних који не деле такво мишљење. Циљ рада је анализа културолошких аспеката политика земаља Европске уније према имигрантима насталих као последица актуелне мигрантске кризе.

Кључне речи: имиграција, мултикултурализам, асимилација, међукултурно комуницирање, Европска унија.

Cultural Aspects of the Policies of the European Union Countries towards Immigrants: the Current Migrant Crisis Challenge

Throughout the history of mankind, as a result of migration, different cultures came in contact and influenced each other, with different outcomes. In recent years, as a result of more frequent armed conflicts in the world, the influx of migrants to Europe has increased significantly. Even the European Union countries that had traditionally been considered as emigrant, Italy, for example, are becoming immigrant. New situation has influenced the change in attitude of many governments of countries wherein the migrants arrived, and while some still prefer multiculturalism, there is a growing number of those who do not share this position. The aim of this paper is to analyze the cultural aspects of the policies of the European Union countries towards immigrants which evolved as a result of the current migrant crisis.

Keywords: immigration, multiculturalism, assimilation, intercultural communication, the European Union.

Европска унија настала је након Другог светског рата као економска заједница¹, а временом је прерасла у политичку. Основана је с претпоставком да земље које економски зависе једна од друге неће улазити у сукобе (European Union 2017). Данас заједницу чини 28 земаља² и у њој живи преко 500 милиона становника који говоре 24 језика, а 2012. године добила је и Нобелову награду за мир.³

У Европској унији свака земља чланица води сопствену културну политику, али се она води и на нивоу Уније. И поред тога што се наглашава заједничка, европска димензија историје и културног наслеђа, националне културе земаља чланица остају неприкосновене. У првом ставу члана 128 Уговора о Европској унији, познатом и као Уговор из Мастрихта, који пет година касније Амстердамским уговором постаје члан 151, наводи се да „Унија треба да допринесе процвату култура држава чланица, уважавајући њихову националну и регионалну различитост истовремено истичући заједничко културно наслеђе” (Treaty on European Union 1992, 48). Мада су овим уговором и културолошки аспекти Уније обухваћени, ипак су у другом плану.

Једна од иницијатива која иде у прилог наведеном ставу Уговора зачета је пре више од три деценије на предлог тадашње министарке културе Грчке Мелине Меркури. Ради се о проглашењу Европског града културе, данашње Европске престонице културе, са циљем промовисања европске културне баштине и европског идентитета, али и специфичности сваке државе. На овај начин се значајно доприноси и економском развоју града и региона, пошто „улагање у културу неоспорно представља извор динамичности локалне економије“ (Молар 2000, 139). У почетку се сваке године проглашавао по један град, а временом по неколико њих. Године 2021. Европска престоница културе први пут ће бити и један град из Србије, Нови Сад.

Политика интеграција

За културу је својствено да се учи и да се преноси с генерације на генерацију. Берк примећује да се у том процесу увек помало прилагођавамо и актуелним околностима, односно да је то увек помало и „процес реконструкције,“ (Берк 2010, 127). Појам *култура* један је од оних за који је готово сваки значајнији аутор који га је проучавао понудио и своју дефиницију, а у најширем значењу, култура се може схватити као начин живота (Хејвуд 2004, 381).

---

¹ Европску заједницу за угљ и челик чинило је шест земаља, Белгија, Немачка, Француска, Италија, Холандија и Луксембург.

² Мада је Велика Британија у процесу напуштања Европске уније, још увек је званично њена чланица.

³ Новчана средства од награде Унија је наменила деци која немају прилику да одрастају у миру, а након те одлуке, средства су јој удвостручена.

У додиру култура неминовно долази до интеркултуралне комуникације. Табс наводи три основна приступа која се данас користе у њеном проучавању: приступ са становишта друштвених наука, који полази од становишта да култура утиче на комуникацију, затим интерпретативни, који разуме комуникацију као нешто што ствара и одржава културу, и критички приступ, који проучава односе моћи у културама (Табс 2013, 405–406), а Мекданијел и Самовар наглашавају важност културног идентитета у пракси интеркултуралне комуникације, посебно у ситуацијама када су у интеракцији припадници различитих културних група (Samovar et al. 2015, 10).

Данас се границе прелазе чешће и у већем броју него икада, примећује Гиденс, па људи неминовно долазе у контакт са другима који изгледају и живе другачије. „Неки прихватају ову етничку и културну сложеност... други то виде као опасност и претњу. Они који одржавају фундаменталистичке погледе на свет траже уточиште у утврђеној традицији и одбацују дијалог са онима који су другачији од њих. Многи етнички сукоби који бесне данас по целом свету могу се посматрати као непосредан израз фундаменталистичког приступа. Један од највећих изазова нашег глобалног свете јесте, како створити друштво које ће бити више космополитско,“ (Гиденс 2007, 283).

У Унији свака земља самостално одређује у којој мери се од имиграната очекује да се прилагоде култури те земље. Поједностављено гледано, што се мање етнокултурним заједницама признаје значај њихове аутентичне културе, већи је отпор према доминантној култури и јача потреба да се сопствени идентитет истиче, а успешна интеграција подразумева двосмеран процес у коме идентитет мењају и имигранти и држава пријема. Стојковић примећује да прва генерација имиграната по правилу никада не успе у потпуности да се интегрише у нову средину, а проблем може имати и друга генерација имиграната уколико постоји „физичка“ препрека, као што је то случај са бојом коже (Стојковић 1999, 150).

Мултикултурализам као идеја о складном животу различитих етнокултурних група у оквиру истог друштва „у области политике... означава експлицитну државну политику која има два основан циља: 1. подржавање складних односа између различитих етничких група; 2. дефинисање односа између државе и етничких мањина,“ (Стојковић 1999, 147). Модел мултикултурализма, који је у неким земљама, попут Канаде, инаугурисан као државна политика, данас се све чешће критикује. Државе које су се определиле за овај модел доносе различите мере у циљу осигуравања признавања посебности идентитета етнокултурних мањина које у њој живе, а „за појединца, могућност да се определи за сопствена морална убеђења, културни систем и начин живота... представља основни гарант слободе и личног развоја,“ (Хејвуд 2004, 232). Међутим, прихватање различитости се у пракси често испоставља као велики изазов, а нарочито је „драматичан у земљама либералне демократије, јер су оне поштовање различитости унеле у само језгро свог устава, а своју способност за интеграцију начиниле једним од темеља своје легитимности и једним од главних аргумената за своју цивилизацијску и моралну 'супериорност',“ (Семприни 1999, 131). Најчешће

критике мултикултурализма односе се на практиковање нетолерантних обичаја одређених етнокултурних група, од којих су неки и законом забрањени у европским земљама, као што је то, на пример, случај са полигамијом, па Хејвуд истиче да велики број различитих културних пракси у једном друштву не може водити његовој стабилности (Хејвуд 2004, 233–235), а неки аутори примећују и да пренаглашавање слављеничких облика који акценат стављају на уметност, културу и религију, могу имати за исход појаву културне гетоизације, наводећи пример кинеске Нове године или марш досељеника из Ирске у САД поводом дана Св. Патрика (Драгићевић Шешић, Стојковић 2011, 290).

Изазов актуелних миграција

Могло би се претпоставити да су два кључна мотива за миграције одувек била потрага за бољим условима живота и склањање од опасности, а тако је и данас. Овај процес постао је толико значајан део живота савременог човека, да неки аутори ово доба називају и *добом миграција*, (Castles and Miller 2009). Данашњи мигранти су у повољнијем положају у односу на све раније, захваљујући медијима масовне комуникације, посебно интернету, јер им олакшава комуникацију са људима из земље порекла као, уосталом, и из целог света, и омогућава приступ великом броју информација, а како духовито примећује Кин, „на почетку модерног доба било је раширено веровање да грађане угрожава оскудица информација... Данас, уз ретке изузетке преовлађује супротна тежња. Свет изгледа толико препун информација да мањка људске способности да им прида било какав смисао,“ (Кин 1995, 134).

Миграције које се дешавају унутар граница једне државе, као што је то случај са преласком становника из села у град, називамо унутрашњим, а када мигранти напуштају своју земљу, говоримо о спољним миграцијама. Према Светском извештају о миграцијама из 2015. године скоро милијарда људи у свету се сматра мигрантима, од којих је 232 милиона међународних, а 740 милиона унутрашњих (World Migrations Raport 2015/Migrants and Cities: New Partnership to Manage Mobility. 2015, 2). Актуелна мигрантска криза је највећа у Европској унији од Другог светског рата, а од њених чланица имигрантима је посебно привлачна Немачка.

Велики прилив имиграната праћен је све чешћом појавом ксенофобних наратива у којима се мигранти представљају као неко ко ће локалном становништву преотети посао или неко ко има везе са тероризмом, па се у неким земљама Уније организују протести против њих, а у председничким изборним кампањама појављују се кандидати који своју кампању фокусирају на обећање да ће имигранте вратити својим кућама, попут Герета Вилдерса у Холандији или Марин Ле Пен у Француској. Такви ставови донели су Унији надимак *тврђава Европа*, а имигрант се све чешће „посматра као лице које контаминира и ремети заједничку културу и идентитет европског заједништва“ (Аксој 2008, 249). Актуелна криза је

утицала и на то да, генерално, само у Европи становништво има негативан став о имигрантима (Global Migration Trends Factsheet 2015, 4).

Гиденс наводи четири модела савремених миграција и то 1. класични, 2. колонијални, 3. модел радника на привременом раду и 4. илегални модел. Први подразумева оне земље које су се трудиле да привуку имигранте нудећи им своје држављанство, попут Канаде и Сједињених Америчких Држава. Други модел даје предност имигрантима из својих некадашњих колонија, попут Француске или Британије, а можда најбољи пример земље која користи модел радника на привременом раду у иностранству била би Немачка. Основна карактеристика овог модела је изузетно тешко стицање држављанства земље пријема. Када нека земља има врло строг закон о имиграцији, говоримо о четвртном моделу, тзв. илегалном (Гиденс 2007, 274). Међу земљама чланицама које имају највећи прилив имиграната који улазе нерегуларно налазе се Грчка, Малта и Италија, чија се обалска граница сматра најнезаштићенијом у Европи (Гиденс 2007, 280).

Питање имиграната који нерегуларно улазе у земље чланице, од којих су многи спремни да ризикују своје животе и животе својих породица да би побегли од ситуација у својим земљама, постало је једно од приоритетних питања европске имиграционе политике, па Унија предузима разне мере у циљу постизања њихове контроле. Тако, на пример, појачала је заштиту својих спољних граница на копну и на мору, а прошле године је отворен и Европски центар за борбу против кријумчарења миграната. На овом путу, према доступним подацима, током 2015. године, у покушајима да дођу до земаља Европске уније, животе је изгубило око пет и по хиљада миграната, од чега највише у Средоземном мору (Global Migrations Trends Factsheet 2015, 3). Све већи број захтева за добијање азила који су упућени земљама Европске уније, проузроковало је значајно поштрење критеријума за њихову доделу: у документу под називом *ЕУ и избегличка криза* из јула 2016. године наводи се да „није свима који долазе у Еуропу потребна заштита. Многи људи напуштају домовину јер се надају бољем животу,“ као и да је у 2015. години највише захтева за азил у Европској унији поднето у Немачкој (476.510), Мађарској (177.135), Шведској (162.450), Аустрији (88.160) и Италији (84.085), укупно 988.340, док је у свим осталим чланицама Уније те године укупно поднето 333.260 захтева.

Међу најефикаснијим мерама које је Унија спровела у циљу стављања под контролу прилива миграната спада потписивање споразума са Турском у марту 2016. године,⁴ којим је предвиђено да се сви који из ње покушају да нерегуларно пређу границу Грчке врате назад, а за сваког враћеног имигранта Унија ће примити по једног Сиријца директно из Турске, под условом да није покушавао да уђе нерегуларно. Колико је ова мера имала успеха илуструје податак да је у октобру 2015. године дневно било око 7000 нерегуларних

---

⁴ Турска је земља која је у актуелној кризи примила највише имиграната, око три милиона, од којих је највише избеглица из Сирије.

прелазака ове границе, док се крајем маја 2016. године тај број смањило на 47 (EU i избјеглиčka криза 2016). Унија пружа финансијску помоћ земљама порекла и земљама транзита ради стварања бољих услова за имигранте у њима, покушавајући и на тај начин да смањи број миграната који би наставио кретање ка некој од њених чланица, а паралелно се и на нивоу Уније и на нивоу земаља чланица ради на редефинисању политике према имигрантима. Хусманс наводи да је миграциона политика Европске уније за 21. век постављена 21. и 22. јуна 2002. године у закључцима Председништва ЕУ на Европском већу у Севиљи, и да је груписана у четири основне тачке: прва се односи на „истребљење илегалне миграције“, друга на појачану заједничку контролу спољних граница ЕУ, трећа на однос са земљама порекла и транзита и коришћење свих инструмената спољне политике Уније у борби против илегалне имиграције, а четврта на утврђивање заједничких стандарда и процедура када се разматрају захтеви за добијање азила (Huysmans, 2006, 67). И земље чланице предузимају акције у овом смеру, па су неке увеле годишње квоте за имигранте, неке, попут Француске, Аустрије и Италије им плаћају да добровољно напусте њихову земљу, а све су чешћи и примери подизања ограда између земаља чланица у циљу смањења нерегуларних улазака миграната из других земаља.

Закључак

Могло би се закључити да у овом тренутку Унија нема одговарајуће решење за насталу ситуацију, а тежак положај избеглица у великој мери користе криминалци који се богате шверцујући их, не водећи рачуна о њиховој безбедности, па се само на Средоземном мору сваке године хиљаде људи утопи у покушају да се у неисправним, претрпаним бродовима превезе у неку од земаља Европске уније. Унија је предузела значајне мере у циљу спречавања ове врсте криминала, али је питање да ли ће успети да пресече све кријумчарске канале. Ипак, ни поред толико изгубљених живота, ни поред све тежег добијања азила, број имиграната не опада, а велики број њих се не враћа у земљу порекла ни у случају када не добију дозволу за боравак у некој од земаља Европске уније. Актуелни прилив људи у Европску унију, било као последица добровољних или присилних миграција, толико је интензиван, да ово питање остаје једно од најважнијих политичких питања с којим се ова организација данас суочава.

Иако се још увек не говори о потпуном одбацивању модела мултикултурализма у Европској унији, актуелна мигрантска криза условила је да се све чешће говори о његовом неуспеху. Подршка имигрантима од стране влада земаља чланица, као и већине европског становништва, све се више смањује, а замењује је јак отпор. На ову ситуацију утицао је већи број фактора, од којих су најзначајнији страх домаћег становништва да би им имигранти могли преотети послове, незадовољство што се из буџета њихових земаља издвајају средстава за издржавање имиграната и страх од терористичких напада. У посебно тешкој ситуацији налазе се имигранти

муслиманске вероисповести, јер за терористичке нападе по европским градовима од Париза, Нице, Милана, Мадрида, преко Брисела, Осла и Копенхагена до Лондона, у којима је животе изгубио велики број невиних, одговорност преузимају екстремистичке исламистичке групе. Чак и пре ових напада, муслимани су од стране једног дела европског становништва били доживљавани као културна претња, јер су неки њихови обичаји у толикој мери неприхватљиви становницима Уније да су кажњиви. Када се има у виду да се у земљама чланицама драстично повећава број имиграната муслимана јасно је да је ово питање постало један од највећих изазова политике мултикултурализма Уније. Мада свака земља чланица независно одлучује о критеријумима за улазак и боравак на својој територији, може се приметити да су нови прописи миграционих политика земаља пријема генерално све рестриктивнији.

Референце

- Aksoj, Asu. 2008. „Izazov migranata za novo vidjenje Evrope“. U *Transkulturalna Evropa*, prir. Urlike Hana Majnhov i Ana Triandafilidu, 249–273. Beograd: Clio.
- Berk, Piter. 2010. *Osnovi kulturne istorije*, Beograd: Clio.
- Castles S. and Miller, M.J. 2009. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World* (4th edition). Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Dragičević Šešić, M., Stojković, B. 2011. *Kultura, menadžment, animacija, marketing*, Beograd: Clio.
- EU i izbjeglička kriza, srpanj 2016 (pristupljeno 14. marta 2017.).
<http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/refugee-crisis/hr/>
- European Union. 2017. About the EU. (pristupljeno 03. marta 2017.)
http://europa.eu/european-union/about-eu/eu-in-brief_en
- Gidens, Entoni. 2007. *Sociologija*. Beograd: Ekonomski fakultet.
- Global Migrations Trends Factsheet 2015, IOM April 2016 (pristupljeno 12. marta 2017.)
https://publications.iom.int/system/files/global_migration_trends_2015_factsheet.pdf last updated February 2017.
- Hejvud, Endru. 2004. *Politika*, Beograd: Clio.
- Huysmans, J. 2006, *The Politics of Insecurity, Fear, migration and asylum in the EU*. London, New York: Routledge
- Kin, Džon. 1995. *Mediji i demokratija*. Beograd: Clio
- Molar, Klod. 2000. *Kulturni inženjering*. Beograd: Clio

Samovar, Larry A., Porter, Richard E., McDaniel, Edwin R and Sexton Roy, Carolyn. 2015. *Intercultural Communication: A reader*, 14th edition. Boston: Cengage Learning

Semprini, Andrea. 1999. *Multikulturalizam*. Beograd: Clio

Stojković, Branimir. 1999. „Pogovor. Balkan i planetarna kultura.“ U *Multikulturalizam*, ur. Andrea Semprini, 147-159. Beograd: Clio

Tabs, Stjuart. 2013. *Komunikacija, principi i konteksti*, Beograd: Clio

Treaty on European Union. 1992. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. (pristupljeno 04 marta 2017.)
https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf

World Migrations Report 2015, Migrants and Cities: New Partnership to Manage Mobility, IOM, Geneva (pristupljeno 23. marta 2017.)
http://publications.iom.int/system/files/wmr2015_en.pdf

Примљено / Received: 21. 03. 2017.

Прихваћено / Accepted: 06. 11. 2017.